

Tuokiokuvia neotropiikista

Jarmo Komi

Peru

Retkeilin kesällä 1997 kolmen viikon ajan Perussa suomalaisella valmislintumatkalla, oppaana toimi **Kalevi K. Malmström**. Suurimman osan ajasta vietimme Andeilla Cuscon maakunnassa kolmen - neljän kilometrin korkeudessa, lisäksi vietimme neljä yötä Amazonasissa Madre de Diosin maakunnassa. Sekä maahan saapuminen että lähtö tapahtuivat rannikolla olevan pääkaupunki Liman kautta, ja matkan päätteeksi meillä oli rannikolla yhden päivän retki Islas Ballestas lintusaarille Paracas-nimisen rantakaupungin ulkopuolella. Rauhallisella retkeilytahdilla näimme yhteensä runsaat 250 eri lintulajia.

Peru on pinta-alaltaan lähes neljä kertaa Suomen kokoinen ja luonnoltaan monipuolinen maa. Rannikon lintusaarten ja Amazonasin sademetsän väliin mahtuu maailman kuivimpia aavikkoja, subtrooppisia metsiä ja korkeimmillaan 6700 metriin kohoavat Andit. Peru on 1700 lajillaan Kolumbian jälkeen maailman kakkosena maassa havaittujen lintulajien lukumäärässä. Yli sata näistä lajeista on endeemisiä Perulle.

Retkeilymahdollisuuksia kaventavat jonkin verran vaihtelevalla aktiivisuudella toimivat terroristijärjestöt, joista maolainen Loistava Polku on osoittautunut tappavan vaaralliseksi liian innokkaille Koillis-Perun endeemien bongaaajille. Suurin osa Perusta on kuitenkin tällä hetkellä turvallista ja hyvin suunnitellulla läpileikkausretkellä olisi mahdollista päästä kolmessa viikossa yli kuudensadan lajin.

Inkapolku ja Machu Picchu

Nousen teltasta kirpeään pakkasilmaan. Vaatetusta en voi lisätä, sillä minulla oli kesämakuupussissani päälläni kaikki mahdollinen. Leiripaikkamme on huikaiseva, lähes 3900 metrin korkeudella oleva kieleke Andeilla inkojen rauniokaupungin Machu Picchun yläpuolella. On vielä pimeää ja valkeanharmaina kummituksina näkyvät pilvet ovat yöllä laskeutuneet alapuolellemme oleviin laaksoihin polveillen tummien vuorenhuippujen lomassa ja yläpuolella olevaa pikimustaa taivasta kirjoo eteläinen tähtitaivas ja huntumainen, kirkkaana hehkuva Linnunrata.

Vähitellen nouseva aurinko punaa yläpuolellemme nousevia lumihuippuja ja sukeltaa viimein esiin suoden lämpöä aamiaispöytäämme, jonka kokkimme on jo useasta aamusta tuttuun tapaan loihtinut täyteen herkkuja. Hyvin ravittuina lähdemme Inkapolun (Camino Inca) viimeiselle osuudelle kohti Machu Picchun raunioita. Laskuvoittoinen Inkapolun viimeinen etappi on pituudeltaan toistakymmentä kilometriä ja muodostuu suurelta osin Inkojen tekemistä jyrkistä kiviportaista.

Korkeuden vähetessä maisemat muuttuvat nopeasti vehreämmiksi. Alkumatkalla huomaamme bambumetsässä hiljakseen ruokailevan **kruunusirkkuparin** (Plushcap). Keltaisine päälakineen, tummanpunaisine vatsaisoineen, sinirtävine selkineen ja

punatulkkumaisine nokkineen rauhallisesti käyttäytyvä kruunusirkku on sykehdyttävä ilmestys. Samassa paikassa vilkkaasti äänтелеvä pitkäpyrstöinen, harmaanruskean pyrstötiaisen oloinen **vaaleatyöhtönapsija** (Unstreaked Tit-tyrant) kiiruhtaa polun yli pysähtyen muutamissa bambun oksissa.

Laskeutuessamme alemmas metsä käy monimuotoisemmaksi ja lintuparviin ääniä kuuluu säännöllisesti. Vain murto-osa linnuista näyttäytyy, yksi mielenkiintoisimmista on **helmiorneero** (Pearled Treerunner), joka on saanut nimensä vatsapuolensa vaaleasta helmiäiskirjailusta. Ne tuovat oksilla kivutessaan ja tonkiessaan kaukaisesti mieleen jättikokoisen puukiipijän. Uskomattoman näköiset **peitsikolibrit** (Sword-billed Hummingbird), joiden nokka on lähestulkoon puolet linnun koko parikymmensenttisestä mitasta, kisailevat rinteiden avoimella paikalla. Peitsikolibrien vihertävän kimaltava hyöhenpuku pääsee oikeuksiinsa niiden istahtaessa puuhun suunnaten nokkansa suoraan ylöspäin. Näemme myös useita värikkäitä **tangaroita** (Tanager), joiden värityksen palapeli hämmentää lintuharrastajan joka on tottunut etsimään tuntomerkkejä tertiaalien reunuksista.

Iltapäivän puolivälissä saavutamme Machu Picchun Auringonportin, josta huikaiseva rauniokaupunki aukeaa ensimmäisen kerran eteemme. Melko hyvin säilynyt, tällä vuosisadalla vain osittain viidakosta esiin kaivettu kaupunki on rakennettu 2600 metrin korkeuteen kukkulalle, jota ympäröivät joka puolella pystysuorat vuorensinämät. Paikka on oivallisesti valittu, sillä Auringonportin lisäksi hyökkääjällä on ollut paikalle vain harvoja mahdollisia reittejä. Suurin osa nykypäivän turistivirrasta saapuu paikalle pikkubusseilla serpentiinitietä kukkulan alapuolella 2000 metrin korkeudessa kiemurtelevan Urubamba-joen suunnasta.

Jätämme tarkemman tutustumisen raunioihin huomiseen ja matkaamme alas jokilaaksossa sijaitsemaan loisteliaaseen hotelliimme, jossa on hyvä levähtää neljän teltassa värjötellyn yön jälkeen. Matkalla näemme jokivarressa yhden valkopäisen **andienkoskikaran** (White-capped Dipper) ja useita tummahuppuisia **jokinapsijoita** (Torrent Tyrannulet). Ennen pimeän tuloa on vielä aikaa retkeillä hotellin puutarhassa, erityisesti kolibreja tuntuvat olevan hyvin edustettuina. Ehdoton ykkönen on pitkähaarapyrstöinen säihkyvä **turkoosihännyskolibri** (Long-tailed Sylph).

Amazonas

Kanoottimme punnertaa koskea ylöspäin. Luotsi viittoo keulassa oikeaa reittiä ja kuljettaja vääntää lisää kierroksia ja nousemme kivien ja kuohujen ohi suvanton. Kuljemme ylävirtaan Amazonin sivuhaaraa, Tambopata-jokea. Olemme jo viettäneet pari yötä sademetsässä viidakkomajoissa ja nyt matkaamme teltailemaan syvemmälle viidakkoon. Jokea reunustavat syvän vihreät korkeat metsät, jotka paikoin ulottuvat rantaan asti, paikoin hiekka- ja mutariutat erottavat joen kasvillisuudesta. Pilvet roikkuvat uhkaavan alhaalla ja ropsauttavat aina välillä kunnan sateen, joka hakkaa katetun veneemme kattoon.

Veneestä on hyvä havainnoida rantojen lintuja. Tyylikäs mustapäälakinen **kalottihaikara** (Capped Heron) seisoskelee rantakivellä tutumman **lumihaikaran** (Snowy Egret) kaverina, isojen **arapapukaijojen** (Macaw) parvia lentelee silloin tällöin joen yli ja jokivarren puissa istukelee toisinaan komeita sinisävyisiä **surunärhiä** (Violaceous Jay). Jätämme kyytiin liftanneen puistonvartijan autiolle hiekkasärkälle, jolloin päiväleuvalla ollut parinkymmenen

särkkäkehräjän (Sand-colored Nighthawk) parvi alkaa lennellä levottomasti ympärillämme. Petolinnuista yleisimpiä ovat rantapuissa päivystävät **soreahiirihaukat** (Roadside Hawk) ja metsän päällä saalistavat nuolihaukkamaiset **pikkujalohaukat** (Bat Falcon). Lisäksi näemme rantatörmillä muutamia tummanpuhuvia **isomustahaukkoja** (Great Black Hawk) sekä kepeästi lentäviä **haarasirohaukkoja** (Swallow-tailed Kite). Matka kestää kaiken kaikkiaan seitsemän tuntia ja näemme lukuisia muitakin lintuja vaatimattoman ruskeista pienistä tyranneista kuten **jokipitaho** (Drab Water-tyrant) ja **pikkumaatyranni** (Little Ground-tyrant) värikkäisiin **isospelkalastajiin** (Ringed Kingfisher) ja **isoviherkalastajiin** (Amazon Kingfisher) sekä kuin toiselta planeetalta kotoisin olevaan hanhen kokoiseen **sarviromiskoon** (Horned Screamer). Lintujen lisäksi näemme joitakin rannoilla pötköttäviä kaimaaneja (Spectacled Caiman).

Rantaudumme liejusärkälle, joka on oleva kotimme seuraavan yön yli. Pienen pienet hietakärpäset jakavat majapaikkamme ja kohottavat uusia kirkkaan punaisia palloja suojaamattomiin jo ennestään kirjaviin käsivarsiini. Myös tapiiri on lähiaikoina vierailut paikalla ja jättänyt jälkensä mutaun. Saatuaamme teltat pystytettyä on vielä aikaa lähteä linnustamaan takana olevaan metsään. Ennen kuin pääsemme puiden siimekseen äkkäämme polkuamme ylittävän **huhuilijatinamin** (Undulated Tinamou), jonka kauaskantavaa viheltelyä olemme jo ehtineet kuulla moneen otteeseen, mutta piileskeleviä lintuja on vaikea saada näkyviin sademetsän aluskerroksesta. Vain Etelä-Amerikassa esiintyvät tinamit sijoitetaan tällä hetkellä systematiikassa strutsilintujen ja pingviinien väliin ja vanhin tinamifossiili on ajoitettu 10 miljoonan vuoden ikäiseksi. Tinami kävelee hissukseen ohitsemme nokkien maasta syötävää, tutuista linnuista se lähinnä muistuttaa kanalintuja. Metsässä on varsin hiljaista ja kun taivas repeää jälleen satamaan, on aika palata leirille, sillä tavaroiden pitämisessä kuivana pienissä huterissa teltoissa on riittämiin puuhaa.

Sateen tauottua meillä on aikaa istuskella rannalla iltapalaa odottamassa. Joen yläjuoksun suunnassa hämmöttävät jo Andien alarinteet. Laskemassa oleva aurinko kurkistelee pilvien välistä ja värjää yhdessä mustien pilvien kanssa joen, sademetsän ja vuorten juuret satumaisiin sävyihin. Lähes metrisiä **araraunoja** (Blue-and-yellow Macaw) ja **vihersiipiaroja** (Red-and-green Macaw) matkaa pareittain karheasti huutaen juhllisin siiveniskuun sivuitsemme yöpuulle.

Sateen repiessä telttaa ja kosteuden hiipiessä peitteisiin nukkuminen ei ole täydellistä, ja aamuneljältä joen toiselta puolelta kuuluva **amerikanhuuhkajan** (Great Horned Owl) huhuilu saa aistit niin valppaaksi, ettei uni enää tule silmään. Aamulla ei enää sada ja kävelemme hämärissä muutaman sadan metrin päähän hiekkasärkän reunaan paikkaan, josta meillä on mahdollisimman hyvä näköala joen toisella puolella olevaan viitisentoista metriä korkeaan hiekkatörmään. Auringon noustessa paikalle alkaa kerääntyä papukaijoja, sekä isoja aroja että useita pienempiä lajeja. Määrät kasvavat huomaamatta ja kohta törmän ympärillä lentelee yli puolentuhatta kaijaa, joista valtaosa on **siniaratteja** (Blue-headed Parrot). Niiden vellovasta vihreäsinisestä massasta löytyy myös **kultaposkiaratteja** (Orange-cheeked Parrot) sekä samean vihreitä **jauhoamatsoneja** (Mealy Parrot) ja **keltahuppumatsoneja** (Yellow-headed Parrot). Aroja on kaikkiaan viittä eri lajia: jo tuttujen **vihersiipiaran**, **araraunan** ja **puna-aran** (Scarlet Macaw) lisäksi pienempiä **savanniaroja** (Red-bellied Macaw) ja **joikuaroja** (Chesnut-fronted Macaw). Meteli on ajoittain korvia huumaava ja näky yksi upeimpia kokemuksia lintuharrastusurallani.

Aamiaisen jälkeen lähdemme takaisin kanoottillamme. Matka alavirtaan taittuu suunnilleen samassa ajassa kuin tullessakin, vaikka teemme pitempiä pysähdyksiä. Vaatimattomammalla

hiekkatörmällä viihtyy parvi pienempiä papukaijoja, pääasiassa **kobolttiaratteja** (Cobalt-winged Parakeet), joukossa on myös muutama **sokeriaratti** (Tui Parakeet). Rantahiekalla käyskentelee **amazonianhanhipariskunta** (Orinoco Goose) ja naaras **myskisorsa** (Muscovy Duck) piilottelee sivussa pääjokiuomasta.

Saavumme majapaikkaamme, viidakon keskelle rakennettuun Explorer's Innin loppuiltapäivästä ja sateen tauottua päätän vielä lähteä tutkimaan yhtä viidakkoon sukeltavaa polkua. Metsä on korkeaa, jo kehityskaaren myöhäisemmässä vaiheessa. Aluskasvillisuus on tiheää ja ilman täyttävät mitä moninaisemmat lintujen äänet. Siivekkäät näyttävät pääasiassa kuitenkin vain vilaukselta jos ollenkaan ja äänistä olen muutaman päivän kokemuksellani tunnistanut vain yhtenäisen säätään vaihtavan **taiturirastaan** (Lawrence's Thrush). Tumma valkeasilmäkulmajuovainen pullero **kiipijämuurakoiras** (White-browed Antbird) ilmestyy hetkeksi kuolleen oksan päälle ja katoaa välittömästi uudestaan saniasten sekaan. Hämärä alkaa laskeutua metsään jo varhain ja lähdän talsimaan majoille päin. Hätkähän, kun mutkan jälkeen totean edessäni kapealla polulla avoimesti seisovan tinamin. Eroina kokoharmaaseen **huhuilijatiniin** tällä linnulla on punaruskea päälaki ja vaalea silmän ympärillä. Lintu juoksee polulla pieniä matkoja eteenpäin pysähtyen tarkkailemaan minua ja päästää minut aina parin metrin etäisyydelle ennen uutta spurttia. Lähestyessämme majoitusaukeaa lintu kuitenkin päättää singahtaa metsän puolelle ja katoaa välittömästi aluskasvillisuuteen. Myöhemmin tunnistan linnun kirjallisuuden avulla **punapäätinamiksi** (Cinereous Tinamou).

Islas Ballestas

Maksa hyppää kurkkuun, kun pieni moottoriveneemme iskeytyy aallonharjalta veteen, jolloin pärskeet lentävät taas kaikkien päälle. Nuori kuljettaja nauttii silminnähdessä menosta eikä harkitsekaan hiljentämistä. Matkan pääkohteeseen Ballestas-saarille Tyynen meren ulapalle onkin 12 kilometriä, eikä turhanpäiväinen merilintujen stajjaaminen kuulu sovittuun tiukkaan aikatauluun. Kohta merestä jyrkkinä nousevat kallioseinämät hämöttävätkin horisontissa ja ennen pitkää kellumme rantatyrskyissä aivan kallioseinämän vieressä.

Kallioseinämällä istuskelee jo tutuiksi tulleita **perunsuulia** (Peruvian Booby) ja omalaatuisen tyylikkää vauhtia valkoviiksiä tummanharmaita **inkatiiroja** (Inca Tern). Uutena lajina seinämältä löytyy myös **harmaamerimetsoja** (Red-legged Cormorant). Kuinka väärän suomenkielisen nimen tuo punajalkainen, punanokkainen valkoisten täplien ja korvalaikun kirjoma lintu onkaan saanut! Yhtäkkiä joku huomaa kolme matalalla tallustavaa **perunpingviiniä** (Humboldt Penguin). Elämäni ensimmäiset pingviinit! Yksi venematkan toiveista toteutuu.

Lähdemme hitaasti kiertämään saarta, siirtyen aina tarvittaessa kielekkeiden viereen. Perunsuulia on paikka paikoin isoina rykelminä, yhteensä niitä on tuhansia. Retken ainoa varpuslintu näyttää, kun huomaamme pitkänomaisen **tyrskyorneeron** istumassa kallioipaaden päällä. Myös pari kokomustaa **chilenmeriharakkaa** (Blackish Oystercatcher) istuskelee kallioilla. Suurin osa saarella runsaana esiintyvistä **guanomerimetsaista** (Guanay Cormorant) näyttää olevan hieman ulompana merellä ja suuntaamme veneellä lähemmäs. Kohta olemmekin aivan 25000 linnun vellovan parven vieressä.